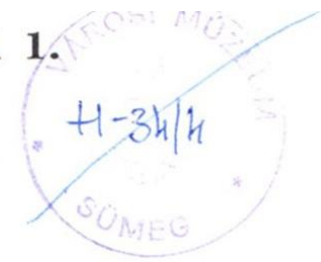

MÚZEUMI FÜZETEK 1.

VÁROSI MÚZEUM
8380 Sümeg, Kisfaludy tér 2.
Tel: 52-020

SÜMEGI VÁROSI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYE

Nyilvántartási szám:

S.M. 2002 / 2566 / 2

KISFALUDY SÁNDOR

1772–1844

TANULMÁNYOK

SÜMEG 1994

KISFALUDY SÁNDOR EMLÉKSZÁM
A KÖLTŐ
halálának 150. évfordulóján

Kiadja a Sümegi Fórum Alapítvány
a Sümegi Városi Múzeum
és a Veszprém Megye Kultúrájáért Alapítvány
támogatásával

Szerkesztő és felelős kiadó:
MIKLÓSI SIKES CSABA

Lektorálta:
EGERSZEGI FERENC

A borítón Kisfaludy Sándor szülőháza,
ma a Városi Múzeum épülete
Metszet a 19. sz. elejéről

ISBN - 963 04 4565 4

Nyomdai előkészítés: INNOPRESS KFT.

KISFALUDY SÁNDOR.

*Szeretőknek
Kisfaludy Sándor
Pest.*

"MOST VAN IDEJE, HOGY HAZÁJÁÉRT, NEMZETÉÉRT,
NYELVÉÉRT MINDEN HAZAFI TEGYEN, A MIT TEHET.
MOST VAN IDEJE, ÉS FOGANATTYA,
A JÓ HAZAFISÁGNAK
KIKI ÁLDOZZON MIVEL TUD"
(Kisfaludy Sándor: Himfy szerelmei. Előszó.)

*"... Hallyad', s örülly a magyar nyelv
törvény által kormánynyelvé lett.
Ennek következése egy fertály század
múlva tizenkét milliom magyar lesz.
Mink azt nem érzük. Ezen szép' s nagy
termésből, önérzésből mondhatom,
legalább egy kéve az én munkám. Ezen
kévére öröm telve ülök le, és hogy én
is a Bibliából szólljak, mint Te, azt
mondom: most már örömet meghalok,
mert látták szemeim a jövő nagy
és erős magyar Nemzetet..."*

**Részlet Kisfaludy Sándor
Szegedy Rózához írt leveléből**

FENYŐ ISTVÁN

Kisfaludy Sándor halálának évfordulóján

Százötven éve annak, hogy Kisfaludy Sándor, a XIX. század első évtizedeinek legnépszerűbb magyar költője befejezte életét. Ha manapság kezünkbe vesszük egyik-másik kötetét, jóleső meglepetéssel tapasztaljuk: mennyi eleven frissesség, élő hangulat, az idővel dacoló szépség rejlik számos strófájában. Csak, hogy a legismertebbek közül két rövid strófát idézzek:

“Ülj mellém a kandallóhoz,
Fel van szítva melege;
Csobánc-várról, Édes-kedves,
Im! halljad, egy agg rege: –”

S a másik:

“A bereknek gyors kaszási
Már utolsót vágának;
Az árnyékok óriási
Hosszúságra nyúlnak;
Mink ott járánk, – meg-megállánk
A rét magas fűvében;
S hogy a bürün általszállánk
A folyamnak mentében,
A vízbe letekintettünk –
És alattunk, és felettünk –
És bennünk is a menny volt,
S szívünkben szent tűz lángolt.”

A százötven év alatt népszerűsége mégis megkopott, műveit mostanában kevéssé olvassák, alakját, irodalmi teljesítményét némiképp belepte a feledés. Úgy hisszük, méltalanul: Kisfaludy Sándor az eredeti magyar szépirodalmiság egyik kiemelkedő úttörője volt, a szerelmet, a személyes érzelmvilágnak e legbensőbb élményét mint szépirodalmi témát ő terjesztette el íróink és olvasóink között a legnagyobb hatóerővel. Híres dalciklusaiban, a *Himfy szerelmeiben* az egyéniségnek addig nem érintett érzelmi állapotait tárta fel, az addiginál szélesebben elevenítette meg az emberi intimitás alapvető szféráit. Regéiben a történelmi múlt nagyhatású idézésével a nemzeti hagyományok ápolására

Szegedy Róza bevételi és kiadási könyve.

73. Angyal: i.m. 179. p.

74. Uo. 236.p.

75. Uo. 256-257.p.

76. Uo. 254.p. és Horváth: "Zum Trost und zur Beruhigung kann ich dir noch melden, dass die 3 verreissten Schlafhauben samt 6 paar Fussakeln hier sind." (260.p.)

77. Levele gr. Festetich Lászlónak 1837. ápr. 10. (Angyal: i.m. 695.p.)
Apja téti kirablása a család egyik legnagyobb vesztesége volt 1809-ben. Ő is felesége is, elég sokat foglalkoztak leveleikben ezzel a szomorú esettel.

78. Angyal: i.m. 211.p.

79. Uo.163-164.p.

80. Uo. 241., 243.p.

81. Horváth: i.m. 253-254. p. (Utolsó mondatát, az ürmösről magyarul írta!)

82. Országos Széchenyi Könyvtár. Kézirattár. Fol. Hung. 1725.
Kisfaludy Sándor gazdasági naplója.

– Császár Elemér idézi egy ide vonatkozó levélrészletét: "A szó igazi értelmében, mint falusi nemes élek kis birtokomon, mely sok gondot, néha sok fejtörést okoz nekem kiskorú létemre (atyja még élt, így kicsi anyai öröksége volt egész vagyona) hogy becsületesen megéljek belőle." (Császár Elemér: Kisfaludy Sándor, Bp. 1910. Franklin társ. 96.p.)

83. Angyal: i.m. 274.p.

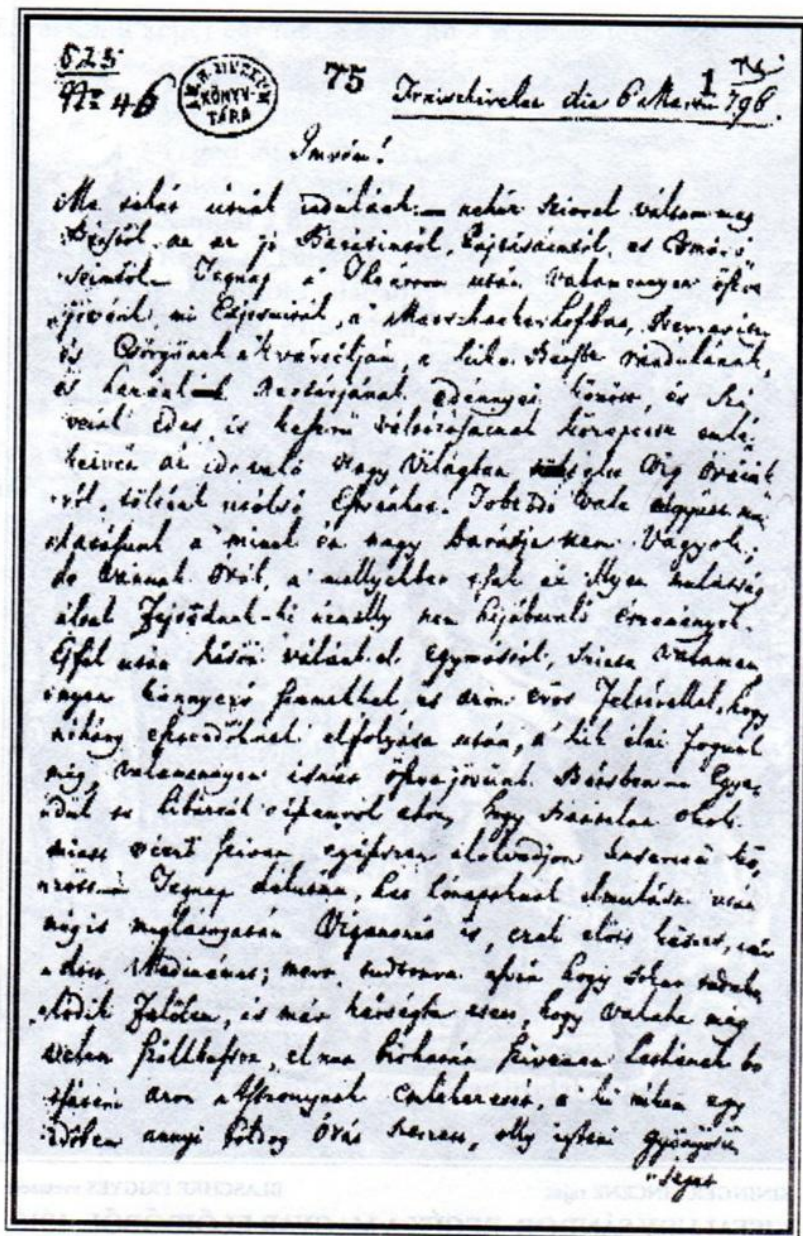
KININGER VINCENZ rajza

BLASCHKE FRIGYES metszete

KISFALUDY SÁNDOR REGÉK A MAGYAR ELŐIDŐKBŐL 1807

... KISFALUDY SÁNDOR TERMÉSZETLEÍRÁSAI MINDIG KONKRÉTAK, A SZEMÉLYES ÉLMÉNYEK ÁLTAL HITELESÍTETTEK...

A Napló bevezető sorai

KISFALUDY SÁNDOR NYOMÁBAN

Tájéleírás és nosztalgia a Napló-ban

1796. március 6. emlékezetes fordulópont Kisfaludy Sándor életében. A fiatal gárdatiszt néhány társával együtt "fellázadt" báró Splényi Mihály testőrkapitány szigorú, de szerintük igazságtalan intézkedései ellen. S bár sérelmeikkel a felsőbb vezetéshez fordultak, mégis a zsarnok kapitánynak lett igaza. A vétkes lázadókat egy észak-italiai helyőrségi ezredbe helyezték át. (Darnay Kálmán élénk fantáziájával azt is tudni véli, hogy Splényi báró ugyancsak a Medina Máriának szerette volna "tenni a szépet", aki meghatározó személyiség volt a csinos, fiatal gárdatiszt életében. Így a lefokozásnál is súlyosabb döntéshez ez a körülmény is hozzájárulhatott. Tény az, hogy a gárdafőnök többször is kimutatta ellenszenvét Kisfaludy iránt.)

A bevezetőben idézett dátum az elindulás napját jelenti. A mintegy 1000 főből álló transzport különböző olaszországi célpontokra indult nyolc tiszt vezetésével a franciákkal szemben álló egységek erősítésére. Az utazás kisebb – 1-2 napos – pihenőkkel együtt pontosan két hónapig tartott főleg lovas és ökrös szekerekkel. Május 6-án érkeztek a végső célba, Maylandba, Lombardia fővárosába, amely már az ütközetek színhelye volt május 8-tól június 29-ig; és ahol a Napló utolsó sorai szerint "szerdán reggel már lobogtak a fehér zászlók a vár tornyai és 8 óra tájban hadi becsülettel, dob- és sípszóval az ellenség között kimentünk a várból, és kinn letévén a fegyvert fogva adánk magunkat."

Az utazás során Kisfaludy naplót vezetett, kisebb jegyzeteket készített, majd fogságából szabadulván 1796-97 telén emlékezésbeli élményekkel bővítve elkészül a Napló végleges szövege. Mikes Kelemenhez hasonlóan mondanivalóját levél formába öltöztette, és Skublics Imréhez címezve írta meg az egyes részleteket. Természetesen ennek valóságalapja is van, hiszen több valódi levélben is beszámolt útjáról a pozsonyi diáktársnak, a legjobb barátának, akkor Zala megye főjegyzőjének.

Kisfaludy Naplója irodalmi remekmű, a Himfy szerelmei mellett talán a költő legjelentősebb alkotása. Az életmű elemzői, kutatói azon véleményüket is megfogalmazzák, hogy a Napló több részlete, a ter-

.... A' Poézisnak ez a' neme még mindig nagy dívatban vagon minden csirossabb Nemzetnél, ki a' Tudományokat, és szép Mesterségeket űzi. Érde-

kelheti is valóban az ilyen költemény, ha jól elsült, az olvasót, ki nyers, és erős Elejt eránt nem idegen; és a' Magyarot kiváltképpen, a' ki Nemzetét, és Hazáját, mint a' Francia, és Angoly a' magát, szeretni, és becsülni tudja. 'S pedig talán van oka a' Magyaroknak a' hajdani Hunniát többre becsülni, mint sem a' mostanit? — ámbár hála a' Nemzetek' Urának! a' Magyar még csak most nyerte meg az ő legfőbb kincsét, mellyel Hazánk, midőn a' Dicsőség' legfőbb ponttyán tündöklött is a' Nemzetek' sorában, csak bírt is, nem is: értem a' magyar nyelvet, mellynek uralkodó, törvényes nyelvnek kell lenni a' Hazában, ha csak Hunniának sok elfajultt Bja, és leánya meg nem akar örökösörökké maradni — minden nagy, önnön maga által való, 's létét fenntartó Nemzetnek megvetésre méltó, nevetséges majma; — melly szegyetől, gyalázzattól, fertelemtől ój meg minket Népek' Nemzetek' Istene: — . . .

RÉSZLET

KISFALUDY SÁNDOR: Regék a magyar elő-időkből. (Előszó). 1807.

PERGER SIGMUND rajza

TEPLAR metszete

KISFALUDY SÁNDOR. GYULA SZERELME, 1823.

Kisfaludy Sándor halála után felvett hagyatéki leltár és árverési jegyzőkönyv hiteles képet ad másfél század eltelte után Sümeg kortörténetének egy vékony szeletéből...

... Az 1825-i pozsonyi diétán merült fel először bátran és türelmetlenül az állandó magyar színház terve, mely azonban

a fővárosra nézve kudarcot vallott. Ez a terv menekült a füredi cserfák alá, ahol akkor nyaranta együtt mulatott az Új Magyarország eljövendő vezérkara. Az agitációt áthelyezték az országgyűlésből a vármegyékbe s ami nem nem sikerült a diétán, sikerült a kiscelli barátok refektóriumában, ahol Zala, Vas, Veszprém és Győr követei akadályt nem tűrően végeztek el: a magyar színháznak meg kell lennie, ha nem Pesten, hát Fűreden!

Meglett. Kurta hónapok alatt. Ahogyan az épület mintegy varázsszóra felemelkedett: az is mintha csak főpróbája lett volna a pesti Nemzeti Színház megszületésének, mely még hat esztendeig váratott magára. Már akkor meglátzott, hogy nemes buzgóságban, áldozatkészségben nincs hiány, csak legyen, aki a jószándékot kézenfogja és cselekvésre vezesse. Kisfaludy mindenképen alkalmatos volt rá: jó hazafi volt és jó gazda is. A pénzszedést nemcsak nagyúri kézmozdulattal intézte: éber pontossággal sáfárkodott az utolsó garassal is. Ennek is maradt írásos nyoma. „Minek utánna — mondja — kőtapasztalásból tudgyuk, hogy a' külömbféle tárgyakra, külömbféle utak s módok által szedegetett pénzekkel a' Szedők nem mindenkor a' legjobb lelkiismerettel sáfárkodnak, sőt, hogy a' felszedett pénzek néha tilos, mooskos szerzésre s eltulajdoníttatásra nyújtottak' alkalmatosságot, tehát az Alulírott hazafiúi tiszta szándékának bebizonyítása végett ide mellékelem a fellyebb említett Intézetre adakozó Hazafiaknak Lajstromát . . .”

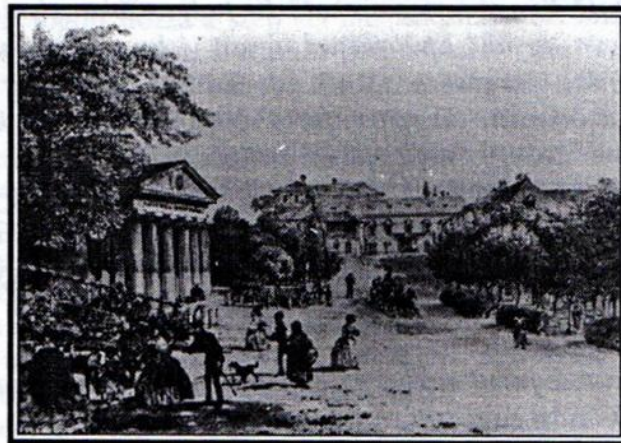
Ezek a hazafiak egyaránt kerültek ki valamennyi rendből, sőt azokból is, akik semelyik rendbe sem tartoztak: ha Festetics gróf ingyen küldött kőbányáiból hat szép jóniai oszlopot a homlokzat alá, Festetics gróf jobbágya ingyen vállalt nap-számot. Az árkusapirosokon csak a pengőforintot, meg a garast lehetett kimutatni; ám a zalai-veszprémi jobbágyok ha nem kerültek is a Hazafiak Lajstromába a papiroson, oda kerültek az utókor hálájában....

RÉSZLET

RÉDEY TIVADAR: A FÜREDI MAGYAR JÁTEKSZÍN című írásából (Balatoni Évkönyv, 1921)

Petrich Andráš akvarellje
KISFALUDY SÁNDOR A BALATONFÜREDI SZÍNHÁZ ELŐTT

Libay Károly Lajos rajza
A BALATONFÜREDI SZÍNHÁZ

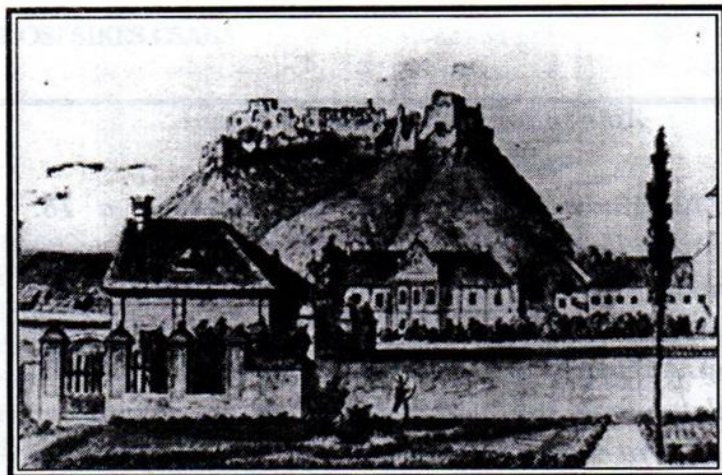
"... Itt, hol még tavaly ilyenkor, az ezen helyen állott fákat és fűszálakat a szél ingatta, most a nemzetiséget terjesztő színművészeti intézet s épület áll; a tavaly gondolt magyar játékszín szép valósággá lőn! - ... " K. S. 1831 -

A polgárosodás idejéig a "belső város" lakossága a püspök udvartartásából, az uradalom tisztviselőiből és azokból a környéki nemesekből állt, akik még a török hódoltság idején folyó harcok elől a sümegi városban házat szereztek, de vidéki kúriájukat vagy kastélyukat is fenntartották. Családjaik generációkon át Sümegen éltek, ahol közülük többen véglegesen letelepültek. A török hódoltság idejétől csaknem 1848-ig Somogy, Vas és Zala vármegyék földbirtokos nemessége a várban, később a városban székelő veszprémi püspökök személyéhez, 1804-től pedig a Sümegen lakó Kisfaludy Sándor költő szelleme és baráti köréhez csoportosult.

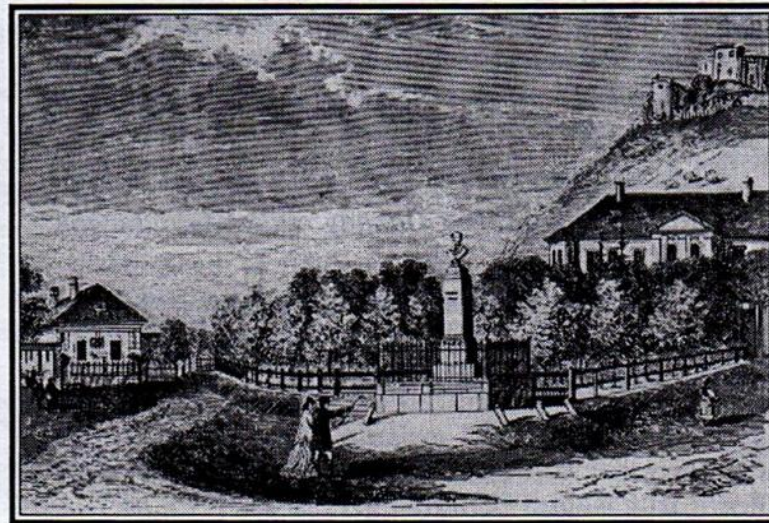
Kisfaludy Sándor nagy tekintélyű pártfogója volt gróf Festetics György, a keszthelyi Helikon-ünnepségek alapítója. A költőt meleg barátság fűzte Svastics Károly sümegi literátus plébánoshoz, később hahóti apáthoz, aki a sümegi táblabírák közt is megbecsült tag volt. Sümegi kúriájában gyakran felkereste Kisfaludyt Csányi László, Deák Antal, Deák Ferenc, Pápai Sámuel, első irodalomtörténetünk írója és Petrich Antal tábornok is.

HÓGYÉSZ LÁSZLÓ
Sümeg évszázadai 1989.

PETRICH ANDRÁS rajza, 19.sz. eleje

A sümegi vár, előtérben A Kisfaludy házzal.

BOZÓKY JÁNOS rajza

Kisfaludy Sándor egykori háza és emlékszobra Sümegen.

... Kisfaludy Sándor mindig szerette a sümegi házat, ahol született s, amelyre győri s pozsonyi diákévei alatt is vágyakozva gondolt. Később pedig, amikor annyi viszontagság: háború és szerelmi kalandok után elnyerte Szegedi Róza kezét - amint tehette - feladta felesége kámi otthonát, s 1805-ben végleg hazahozta hitvesét a kedvelt sümegi házba...

Az ő szerelmei — az én szerelmem! Fél-század év óta gyűjltögetem rajongó életének álomfoszlányait. A régi történetek lassan, színesen vonulnak el lelki szemeim előtt, meg-elevenítve az öntudatára ébredő magyarság nagy alakját: *Kisfaludy Sándor*.

Ifjúságánál kezdem! Amikor a serdülő diák első szerelmi sóhajlása visszhangra talál — korának érzelmes könyveitől áthatott — vá-rosi leányban.

Evek előtt napvilágot látott, *Testőrszerl-mek* című történelmi regényemben elmondtam, hogy a nemzetünk hazafias törekvéséről ön-

tudalossá lett nemesi testőr hogyan veti gond-talan ifjúságát a nyüzsgő császárváros lékte-len gyönyöreibe. Hogyan szerez harci babéro-ka; *Petrarca* lába nyomán miként járja be Itália, Provence virágos utjait.

Elmeséltem, hogyan öleli keblére az élet-ösvényén feléje hajladozó virágszálakat. Mig ifjúságának utjain a szerencse vezérli, miként lopja meg éjszakáit, hogy költői eszményké-peitől tanulhasson. Így jut el végre — hosszú vergődés után — vágyakozásának színhelyére, szülőházába. Oda vonzza édesanyjának árván hagyott karosszéke, diákszobája, a bollíves folyosó visszhangja. Szívesen mond búcsut a nagyvilági élet csábításainak. Sok küzdés után ott egyesül igazán muzsájával Szegedy Rózával, akéhez kesergő lantjának újra meg-feszült hurja lágyan, édesen sutlog immár a *boldog szerelemről*...

Legyen e kötetem a szerelmi álmodozá-sokból soha ki nem fogyó költő életregényének kiegészítő része, amelyben történelmi kutató-sok alapján, ibolyafakasztó májusban, mesél-gető lollamra szedem ifjúságának és aggkorá-nak szerelmi klengéseit.

Súmeg, 1930 nyarán.

**DARNAY KÁLMÁN: ELKÉSETT CSÓK.
BEVEZETŐ.**

KININGER VINCENZ rajza

BLASCHKE FRIGYES metszete

KISFALUDY SÁNDOR: himfi szerelmei, 1807.

Darnay Kálmánnak a gyermekkortól a siring végigkísérő témája Kisfaludy Sándor életének és munkásságának kutatása volt. Először a költő levelezése közlétevéseben segédkezik, majd a gyűjtemény gyarapodásával Darnay célja a Kisfaludyakra vonatkozó minden doku-mentum megszerzése. A századforduló táján másodvirágzását élő Kisfaludy-kultusz egyik legnagyobb támogatója, s neki köszönhetjük, hogy a Balatonvidéken Kisfaludy Sándor emléke ma is oly elevenen él. A költő alakja szövi át a Kaszinózó táblabírák ado-maköteteit s életét a *Testőrszerelmek*, *Elkésett csók* című történelmi korrajzaiban dol-gozta fel.

NÉMET PÉTER, 1964.

- Béla. Bp. 1901. Lampel. (Remekírók képes könyvtára 3-4.)
 U.a. Sajtó alá rend., bev. ell.: Zilahi K. Béla. Bp. 192?., Franklin.
 KISFALUDY Sándor összes regéi. 1-2. köt. Bp. 1881. (Olcsó könyvtár 129-130.)
 U.a. 1-2. köt. Bp. 1881-1882. Franklin.
 U.a. 1-2. köt. Bp. 1898-1899. Franklin. (Olcsó könyvtár /u.f./ 312-320.)
 KISFALUDY Sándor válogatott költeményei. Összeáll., Bev. ell.: Bory István. Bp. 1941. Magyar Népművelők Társasága. (Magyar Klasszikusok.)
 KISFALUDY Sándor válogatott munkái. Pest, 1871. Heckenast. (Kis nemzeti múzeum 13.)
 KISFALUDY Sándor válogatott regéi. Csobánc. – Tátika. – Dobozi Mihály és hitvese. Bev.: Szigetvári István. Bp. 1899. Lampel. (Magyar Könyvtár 125.)
 KISFALUDY Sándor és KISFALUDY Károly válogatott költeményei. Összeáll.: Benedek Elek. Bp. (1905.) Lampel.
- 3. rész. Idegen nyelven.**
 [KISFALUDY Sándor] HIMFY: Auserlesene Liebelieder. Übers.: Mailáth János. Pest-Halberstadt, 1831. Wigand-Brüggemann.
 KISFALUDY [Sándor] Alexander: Gyulas Liebe. Dresden-Leipzig, 1893. Pierson.
 [KISFALUDY Sándor]: Himfy's auserlesene Liebelieder. Übers.: Mailáth János. Pest, 1829. Wigand. Kétnyelvű.
 [KISFALUDY Sándor]: Patriotische Worte an Ungarne Adel. Übers. Schedius Lajos. Pest, 1809.
 KISFALUDY [Sándor] Alexander: Sagen aus der magyarischen Vorzeit. Übers.: Machik, Joseph. Pest, 1863. Landerer und Heckenast.
 KISFALUDY [Sándor] Alexander: Tátika. Eine ungarische Sage aus ... Regék a magyar előidőből oder Sagen aus der ungarischen Vorzeit. Übers.: Gaal [György]. Wien, 1820. Wallishausser.

TARTALOMJEGYZÉK

Fenyő István: Kisfaludy Sándor halálának évfordulóján	5
Praznovszky Mihály: Két szerető szív a háborúban	17
Végyvári Lajos: A Kesergő szerelem festői képei	51
Egerszegi Ferenc: Kisfaludy Sándor nyomában	57
Oláh Ferenc: Kisfaludy Sándor hagyatékának árverése.....	67
Lipták Gábor: A Balatonfüredi színház alapítása.....	73
Miklósi Sikes Csaba: Adatok a Kisfaludy Emlékmúzeum alapításának történetéhez.....	79
Birck Edit: Kisfaludy Sándor műveinek bibliográfiája	113